

ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

10
ДИНАРА
1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XIV — Број 44 — Субота, 1 новембар 1952

МИКИ МАУС

У ЗАЦАРАНОМ

17 ЕТАП
СВЕ ВИШЕ
СУМЊИВИХ

МИКИ
ЈЕ
ПОЧЕО ДА
СУМЊА
ДА ЛОЖАК
ЈАНОШ
ИМА НЕКУ
ВЕЗУ
СА
ДУХОВИМА

У
ИДУЋЕМ
БРОЈУ:

МИКИ
ЈЕ
ПОТПУ-
НО
ЗБУ-
ЊЕН

Човек који је скренио ток Голфске струје

(3)

— Само куда? — упита га водник и показа руком на море око себе и непрозрачан видик у густом прамењу вејавице.

— Овај брод не одаје никакав шум — рече командант, држећи слушалицу на уху. — Значи да то није пароброд, јер би се иначе чуло хуктање мотора. То може да буде или једрилица, или нека олушина... У том случају је помоћ двоструко потребна... Морамо да их тражимо...

Он довикну кроз цев заповест машинистима:

— Триста тура!

А затим, обраћајући се кормилару који је стајао иза њега:

— Пет на десно... десет на десно...

Челични труп „Ардана“ задрхта и појури по води, остављајући за собом пенушав траг.

Прошло је десет минута.

Три морнара се загледаше. Офицер је био у праву. Они узвици постодеше јаснији, а пушњи ближи.

— Тачно сам наслутио! — рече поручник. — Оне ужасне животиње опет нападају. Само сад ћемо и ми да се умешамо. Тобције, на своја места! Дајте три сигнала несрећницима!

Три крика из бакарног отвора сирене проломиле ваздух, док су морнари спремали топ од седам и по сантиметара на предњем делу брода, као и брзометне мале топове на бокovima.

Тек што су замукли звуци сирене, одмах одговориле, негде из магле, пет метака опалених из пушке. Командант климну главом задовољно: људи су разумели сигнал ратног брода.

Одједном се разбио вео који је створила вејавица. Ближе него што су мислили, пред њима се појави једна олушина. Мали бродич, са поломљеним катаркама, више је лично на сплав, а на његовој палуби људи су се очајнички бранили од напада огромних морских коња...

Ратни брод више није имао времена да стане и одједном се нашао уред овог чопора немани.

— Пали!

Разлеже се платун из свих топова, који изазва прави покољ међу животињама: њихова велика тела

котрљала су се међу таласима и море се зачас обоји црвено. Када се неколико морских коња окренуло против свог новог непријатеља, ратни брод је отворио све вентиле. Два снажна млаза вреле паре шикнуше на животиње и заблеснуше их. Оне почеше да се у нереду повлаче, загнурише се и побегоше...

Убрзо вожњи, ратни брод је прошао поред олушине, са које су га бродоломници поздрављали одушевљеним поклицима. Идућег тренутка брод је стао, окренуо се и почео опрезно да се приближује олушини. Нигде више није било ниједног морског коња...

После кратког маневра, „Ардан“ је стајао готово уз саму јахту. Гласни узвици, питања, одговори...

— Жубер... Жубер... — одједном се зачуо нечији глас са јахте.

Офицер погледа на ону страну одакле је долазио глас, застале за тренутак, а онда радосно одговори:

— Жак Обри!... Ти овде? Како се радујем...

Са торпедњаче су одмах спустили чамца за спасавање и после кратке борбе са таласима поручник се испео на јахту.

— Све бих друго очекивао, стари друже, али да ћу тебе овде наћи... Твој брод заиста лепо изгледа.

— Потпуно унакажен... Али, дозволи да ти претставим сопствену јахте.

Жистен Реал је, као и сви морнари, био сав испрскан крвављу. Он обриса своју крваву руку о мантил и онда је пружи поручнику.

— Команданте, без ваше помоћи ми бисмо били изгубљени... Ви сте нам спасили живот...

Поручник одмахну руком.

— Немојте се ништа захваљивати, јер то и онако нема никаквог смисла. То је само за веома кратко време одложена смрт... Срећом, нећемо морати дуго да се мучимо. То је ипак нека утеха...

Пошто Реал и Обри на то ништа не одговориле, него се само немо загледаше, Жубер их упита:

— Ви, изгледа, не схватате... Па одакле ви онда долазите?

Неодређеним покретом руке, сликар показа на море.

— Ту однекуд... Већ пет дана тера нас бура по пучини.

— Е, онда разумем! — узвикну офицер. — Значи да ви уопште не знате шта се догађа?

— Немамо појма... Откако нас је оркан изненадио, нисмо никога видели...

— Аха! Дакле, драги друже... и ви господине, имам част да вам саопштим да је дошао смак света!

Реал и Обри се погледаше запањено...

— Шта кажеш? Смак света!

— Да, смак света услед хладноће... Да, господине... Као што су претказали Фонтенел, Бифон, Фламарион и други научници... Смак света! Другим речима, уништење свих живих бића без изузетка... Крупна новост, зар не!...

III

Пао је мрак. После овог необичног дана настала је још чуднија ноћ. Снег је престао да пада, али су се по небу и даље ваљали густе облаци. Није се видела ниједна звезда. Била је нестала чак и она неизвесна бледа светлост која се обично опажа на мору и у најтамнијим ноћима.

Свуда је владала дубока тама. Торпедњача „Ардан“ стењала је и тресла се вукући за собом олушину јахте. Сигналне светиљке обасјавале су час црвеном, час зеленом или белом светлошћу врхове таласа. Јак рефлектор, који је један морнар неуморно окретао сад на једну сад на другу страну, осветљавао је пут којим су ишли. Под снажним млазом светлости, огромни таласи, крунисани белом пеном, добијали су још фантастичније облике.

Реал и његови морнари остали су на „Моргани“, трудећи се око изнемоглих путника. Жак Обри и Робер Морле прешли су с командантом торпедњаче Жубером на ратни брод.

Обри и Жубер ћетали су мало у командантовој кабини, док је лекач седео крај њихових ногу и пажљиво их слушао. На столу је лежала раширена поморска карта Бреста и околине, ишарана цифра-

ма и разнобојним линијама које су означавале правац вожње између светионика и многобројних плаћака.

— Требало је већ одавно да угле дамо сигнале светионика код Сена и Армена — љутито промрмља офицер.

— Вероватно да ти је наша јахта успорила брзину — примети Обри.

— Извини што смо те увалили у толике невоље.

— Не буди смешан! — одговори му Жубер. — Ваљда нисам могао да вас оставим да се подавите. Можда ћемо се ускоро сви подавити... али дотаде — моја је дужност да се бринем за вас. Тебе свакако занима како ће се одиграти смак света, зар не? Замисли... последњи часови света... зар то није диван мотив за једног сликара!...

Офицер уздахну, а онда настави полушављивим тоном:

— Замисли само моје несреће!... Ја никад нисам могао да подносим хладноћу и зато ме сад ова непогода двапут теже погађа. Ужасавана ме и сама помисао да ћу морати да умрем баш од хладноће...

— Ти би био у стању да се ша-

тири дама која су отада прошла хладноћа се само појачала.

У Ротердаму, Глазгову, Бриселу, Лондону и Паризу температуре су биле веома ниске. Снежне вејавице пустошиле су Белгију, Енглеску, Француску и друге земље на обалама Атлантског Оксана. Сметови снега затрпали су друмове, заустављали возове... На простору од више стотина квадратних километара било је уништено све: усеви, воћњаци и виногради.

Упоредо с поражавајућим вестима које су стизале из многих градова на северу, из Магрида, Барселоне, Тангера и Феза долазили су исто тако узнемирујући гласови о изненадном порасту температуре у тим крајевима: у Шпанији и Мароку људи су се формално пекали на температури од четрдесет, па и педесет степени изнад нуле.

Изгледа да је двострука несрећа задесила Европу и остале континенте: хладноћа на северу, врућина на југу.

Са океана су стизали хитни позиви за помоћ, очајнички крици стотине бродова које су њихове радио-станице слале у етар на све стране.

Од оног кобног петог јула, телеграфски апарати и радио-станице радили су даноноћно. Хаг, Севилја, Глазгов, Осло, Париз, Бриж, Беафаст, Ротердам, Дижон, Остенде, Њукастл, Анверс, Орлеан, Ставангер, Рабат, Лондон, Бристол — сви су они мешали своје гласове.

„Хладноћа расте“ — јављао је Лијеж.

„Мраз је све јачи“ — одговара Лимож.

„Студен је неподношљива“ — одвраћа Манчестар.

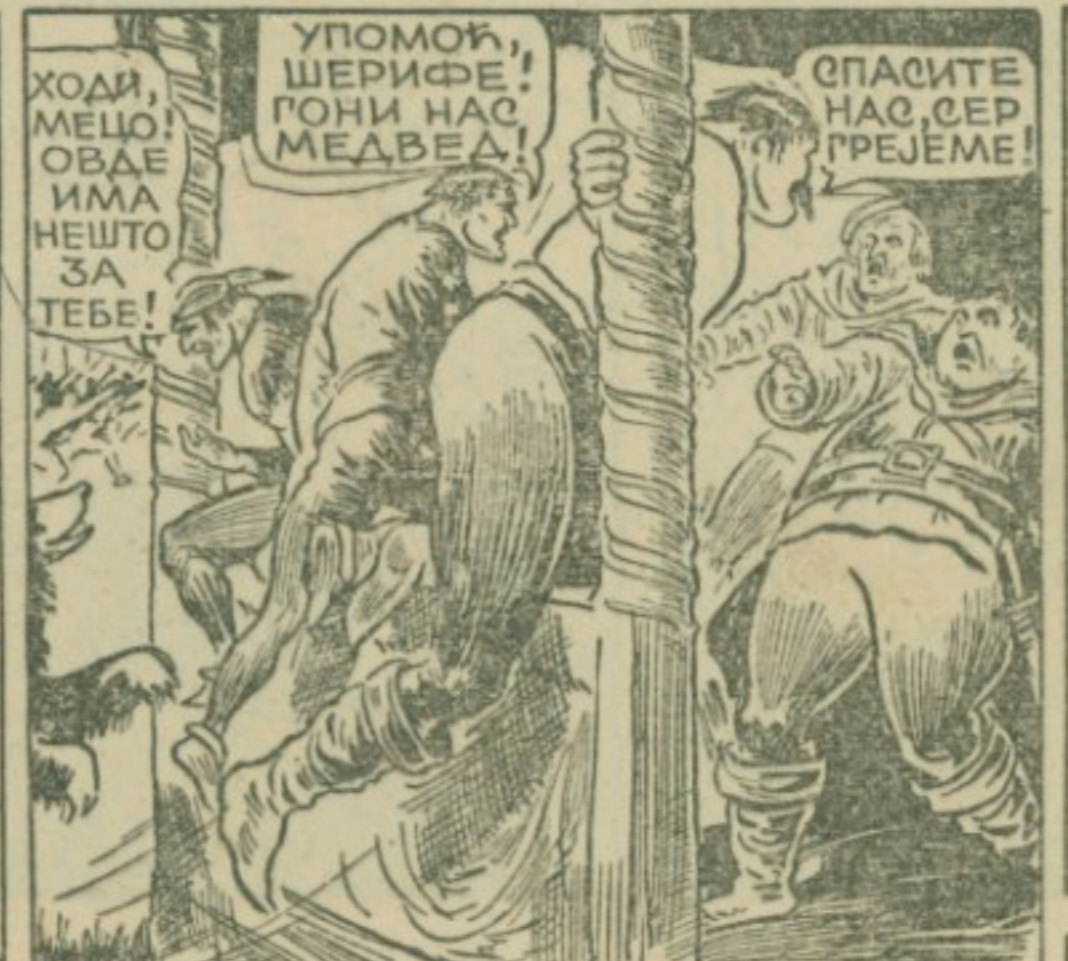
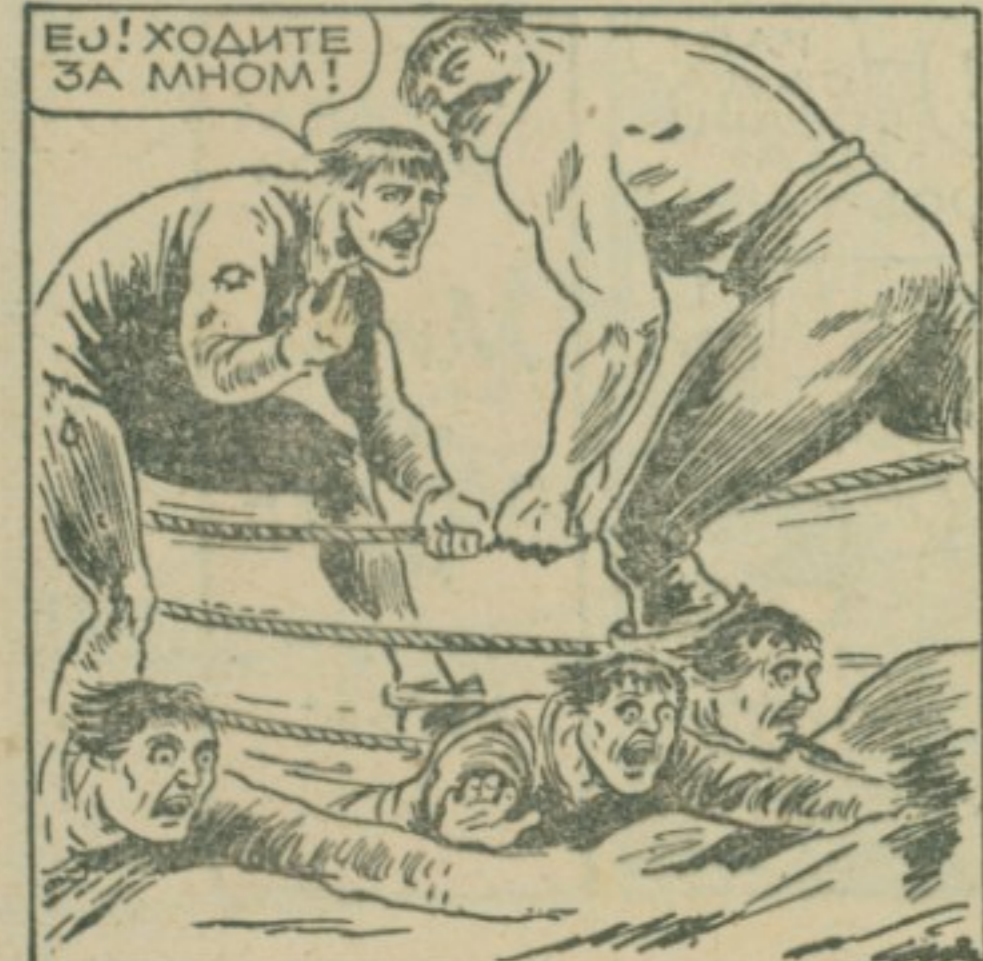
Свуда једно исто... Од Бергена до Бијарица телеграфски апарати понављали су једну једину реч: хладноћа, хладноћа, хладноћа... у којој се огледао страх становништва, ужас влада и немоћ научника, који нису били у стању да предвиде ову изузетну појаву, нити да је објасне.

А онда се наједном појавише поред обала Бретане читави чопори великих животиња које иначе живе само у поларним крајевима. Прво китови, затим туљани и најзад морски коњи...

— Наставиће се —

Робин Хид и његова дружина

18 МЕДВЕД СТВАРА ПАНИКУ

НАСТАВИЋЕ СЕ

МАЛИ ХИЈАВАТА

WALT DISNEY
САМИЛОСТ
ПОБЕЉУЈЕ

**СЛОУЧЕ
ИРИРА**
од
ВОЛТА
ДИЗНИЈА

НАСТАВИЋЕ СЕ

Из сећања Јакова Мњашковића на Милована Видаковића

Лепи тренуци из живота човека често се боље и дуже памте него ли непријатни и тужни. Зато кад се људи сећају прошлости, она је светлија и лепша него што је уствари била. Отуда и мисао о „старом и добром времену“ које, кад се боље загледа, не изгледа баш тако.

Многи наши уметници из XIX и прве половине XX века — глумци, сликари, музичари и књижевници — били су врло сиромашни људи. Није боље дане имао ни Милован Видаковић, први писац у новијој српској књижевности кога је дала Србија. Рођен 1780 године, у селу Немењкућама, под Космајем, Видаковић је провео цео свој живот у Војводини и Мађарској, а последње године у Пешти, где су постојали бољи услови за његов културни развитак и књижевни рад него у Србији која је преживљавала последње, али најтеже дане ропства под Турцима.

Ево шта о Видаковићу пише Јаков Игњатовић који је, живећи такође у Пешти, као четрнаестогодишњи дечак, 1838 године почео похађати старог и већ орунодог писца и учитеља. У то време Милован Видаковић је становао у такзваној „српској улици“ у кући неког Хорвата.

„Собица мала, — пише Јаша Игњатовић — једва десет стопа у дужину, а у ширину пет. Ми ћаци више пута смо је мерили. Држао је код себе два ђака, а поред њих долазили су многи други, велики и мали, те му је стан изгледао као ђачки завод. Каткад нас је било толико, да смо се једва могли мишати. Видаковић је миловао младеж, и радо је гледао, да се око њега скупилају. Онда је већ био стараш око шездесет година. Имао је неколико ђака, које је поучавао за малу месечну плату. И ја сам био зими под његовим надзором, јер сам из Будима у Пешту прелазео у школу, а зими тешко бјеше преко Дунава прелазити, па сам морао у то доба у Пешти стајати. У соби је имао Видаковић један сто, три

столнице и два кревета. Један је ђак на земљи спавао. У сусједству била је једна гостионица „код Јозефа“. Ту је Видаковић ручавао и вечеравао, осим њега само су ћаци онамо долазили. Ту је била на подне и увече права ђачка академија. Ђаци из гимназије, правници, љекари, па и сами јурати овамо су долазили.“

Из следећих редова Јаше Игњатовића види се како је први наш романописац, због оскудице у новцу морао живети повучен и усамљен.

„Видаковић је сиромашно живио, од издавања књига, и што је ситнију дјecu поучавао. Кад је имао коју форинту више, задржавао је старије ђаке дуже за вечером да се с њима о филологији разговара, и частио их је. Особито у коме је видио каквог дара, није га тако лако кући пустио.“

О његовом начину рада, а нарочито о томе колико је Видаковић био сажалива срца и добар човек Игњатовић је написао следеће:

„Сваки дан у јутру до десет сахата радно је на својим списатељским дјелима, од десет до дванаест поучавао је себи поверену дјecu. Али поред свега тога живио је чедно. Каткад по недељу није имао ни пребијене крајцаре, па се није ником тужио, само својим сиромашним ђацима, који код њега бијаху на стану. Кад је имао новаца, са свима их је дијелио. Био је тако за просвјету склоног срца да држим, да је имао много новца, да би држао о свом трошку завод за сиромашне ђаке. Ако који од његових ђака није имао чизама, дао би му на то пошљедњу пару своју.“

„Ма какав сиромашан ђак, који је у Пешту дошао без трошка, имао је код њега стан, док себи није нашао мјеста, а Видаковић је готов био за то ма како стјешњено у својој соби живјети. Али кад се поболно, онда је тек било невоље, и његови ђаци ишли су плачући његовим пријатељима, да за свога добротвора траже помоћ.“

Видаковићу је била најтежа последња година живота. Срећа је да се у Пешти нашао један имућан Србин, Димитрије Јовановић, који је био по занимању „мјерач земље“. О томе Јовановићу Јаков Игњатовић прича следеће:

„Поменути мјерач и врлин Србин Димитрије Јовановић доста је учинио роду глас кад га је к себи узео да му дјecu поучава дајући му све што треба. У том обзиру покојни земљомјер велику је заслугу стекао, јер да њега не би, Видаковић би због општег неучења по свој прилици у тако жалосној сиротињи скончао, да српском имену не би баш на част служило.“

„Ми млади ћаци, који смо му свакидашњи били, у празном времену стајали смо једнако око болесника, али он нас није познао и преминуо је не рекавши никоме ништа. Покојни Јовановић узео је на се терет укупних трошкова, али ми ћаци хтели смо га вељелепније по-

грести, те смо ишли код милостивих Срба од куће до куће да накупилимо трошка.“

Милован Видаковић је сахрањен 1841 године, на српском гробљу у Пешти, у близини гроба песника Михаила Витковића. Захваљујући помоћи Матице српске био му је подигнут мраморан споменик.

За шездесет година живота Милован Видаковић је оставио доста дела. Бавио се поезијом, написао је романе „Усамљени јуноша“, „Велимир и Босиљка“, „Сиоан и Милева“, и друге. Његови радови имају, истина, доста недостатака, али је његова заслуга у томе што је био наш први романописац, што су садржине његових дела биле из нашег живота и што је стварао код

нашег света вољу за упознавање литературе са нашим јунацима, јер се у то доба читала готово само туђинска белетристика, а нарочито романи. Видаковић је, поред Доситеја Обрадовића, дуго био најчитанији наш писац. Он је код најпозоријих слојева нашег народа пробудио вољу према читању и развио љубав за књигу. Иако је имао доста непријатеља, који су га и злонамерно критиковали, мада је живео у крајњој немаштини, Милован Видаковић није поустао. Тежак живот није могао на њега, као ни на толике друге, да утиче у толикој мери да нам не остави дело на чијим се одликама и недостацима изграђивала наша данашња национална култура.

УТОРНИ БРАВАР

Било је то 1500 године. Нирибершки бравар Петер Хенлајн стајао је пред својом радионицом. Већ је био пао мрак и сат са већинице избијао је осам часова. Као и увек, сваки тај удар погађао је мајстора Хенлајна право у срце. Ништа на свету он није толико волео као часовнике.

Погнут, замисљен, лаганим корак ушао је Петер Хенлајн у своју радионицу и, по ко зна који пут, промрљао: „Кад само тих глупих тегова не би било! Ти досадни висуљци! Кад бих могао њих да се ослободим, лако би ми било да направим мали часовник који би свако могао да носи уза се!“

На те своје речи гласно се насмејао. Био се сестио богатих младих Нирибержана, који су мале пешчане сатове носили причвршћене на десном колелу. Они су могли да послуже само за неколико часова. Ваљало је добро pazити да се не разбију при ходу.

Размишљање о теговима

У његовој радионици, на зиду, још је висео водени сат. То је био суд у облику левка са врло малим отвором на ужом делу, кроз који је лагано капала вода. Могао је да „ради“ дванаест часова. На горњем, ширем делу суда биле су урезане црте које су означавале часове. Мајстор Хенлајн одмах застави свој водени сат, уз из скри веног видног ормана једну справу, не већу од песнице, која је личила на мали добаш. Намерно није упалио лампу — да његова жена не би приметила где је. Али, она га је ипак спазила и довикнула му:

— Ти ћеш полудети с тим својим досадним сатовима. Само ако ми та справа икад падне шака, разбију је у хиљаду комада.

Тај мали метални добаш био је уствари, депни часовник, који је мајстор Хенлајн већ пола године стрпљиво правио. Имао је само једну казаљку и металну плочину с бројкама. У „добашу“ је било неколико точкића, али справа још није куцала. Сат није радио због тога што мајстор није хтео да точкиће покрећу тегови и клатно, већ нешто друго. Хтео је свакако да ослободи часовник тегова! Али како то да постигне?

Пошто је опет неколико часова седео и размишљао, брижљиво је сакрио свој сат и пошао да проше та по граду. Увек је сам ишао у шетњу да би на миру могао да мисли.

Претња је остварена

Једне вечери мајстор Хенлајн био је заборавио да сакрије свој мали сат и његова жена пронашла је ту необичну мајсторију. Принела га је уху, разгледала точкиће и тада — разјарена што због „таквих трица“ њен муж губи време — свом снагом треснула о зид плод вишемесечног мајсторовог труда.

Сутрадан, Петер Хенлајн нашао је свој недовршени сат разбијен у парампљад. Точкићи, плочине, оклоп, казаљка, завртњи и друго, лежали су растурили и изломљени на поду. Ужасно наљућен, потражио је жену. Али ње није било код куће. Као суманут појурно је тада кроз Нириберг и, заиста, умало што није шенуо памету. Најзад је отишао код свог пријатеља, председника општине, и испричао му све што је доживео. После тога било му је лакше на души и он се некако примирно. Чак је рекао:

— Заиста је боље што нисам нашао жену...

Замислио се опет за тренутак и затим наставио:

— Знаш шта, пријатељу, нечега сам се сетио: затвори ме и не пуштај на слободу док не завршим часовник! Ја га морам направити!

Председник општине је пристао и рекао му:

— Добро, учинићу то! Овде у општинској згради добићеш једну собу у којој ћеш моћи мирно да радиш.

Прошло је неколико недеља откако је мајстор Петер Хенлајн радио заључан у једној собици у општини, кад је једнога дана позвао стражара и рекао му да доведе председника општине.

Сат куца...

Кад је председник стигао, угледао је Петерова глатко избријано лице како сија од радости и задовољства. У његовој руци куцао је сат! Председник се чудно, смејао и одобравао.

— Ова мала челична ствар, видиш ли, ова челична опруга, она

покреће точкиће. А овде, ево кључа којим се сат навија!

— Сад ћеш лепо живети, доладе председник, јер овај твој проналазак пара вреди и без сумње ће те обогатити!

— А, тако брзо то неће моћи да се оствари, одговори Хенлајн, јер свој часовник треба још да усавршим. Али, узвикнуо је победоносно, најважније је да сам се решио тегова и клатна!

— Зар ти већ мислиш на усавршавање? — зачуђено је питао председник општине.

— Да, јер сат још не ради равномерно, опруга је крута, а има и других ситнијих недостатака.

Истог дана председник општине објавио је грађанима Нириберга да је мајстор Петер Хенлајн изумео и начинио депни часовник, који свако може да види у општини.

Од силне среће и задовољства Хенлајн је заборавио на свађу са својом женом и помирио се с њом, а убрзо се показао да је председник имао право кад му је рекао да ће се обогатити: имућни Нирибержани поручивали су код мајстора Хенлајна депне сатове, и ако они нису били јевтини.

Велике ЗАБЛУДЕ

»ЛУДА БРЗИНА«

Сер Голдсворд Гарнеј, енглески лекар, успео је 1829 године да његова локомотива достигне брзину од 22 километра на час. Власти су забрањиле возњу тако „лудом брзином“, јер је по тадашњим саобраћајним прописима највећа допуштена брзина износила 13 километара на час.

Занимљиво је да су у то време и лекари били против „велике брзине“. На скупштини баварских лекара, која је одржана 1835 године, констатовано је да је брза возња опасна не само по здравље оних који се возе, већ и за оне који гледају локомотиву како јури „поманом брзином“. Они су сматрали да гледаоци поред пруге могу због тога „да добију лудило“ и захтевали су да железничке пруге буду ограђене, као се железници на „која јури вратоломном брзином“ не би могла видети.

»ИПАК ВАЗДУХ ИМА ТЕЖИНУ«

Средином XVII века међу европским научницима — виртуозима, како су они сами себе називали — расправљало се о томе да ли ваздух има тежину и да ли уопште може да постоји безваздушни простор. Торичели, Галилејев ученик, који је тврдио да ваздух има одређену тежину, покушао је да то докаже. Он је напунио живом уску, на једном крају затворену, стаклену цев и њеним отвореним крајем изврнуо је у суд са живом. У цеву се живин стуб смањило, али сва жива није истекла. Торичели је на основу овог опита доказивао да се живин стуб у цеву одржава због тога што на суд делује ваздушни притисак и да се у горњем делу цеву налази безваздушни простор. Научници који су били супротни мишљења нису поверовали у то и тврдили су да се живин

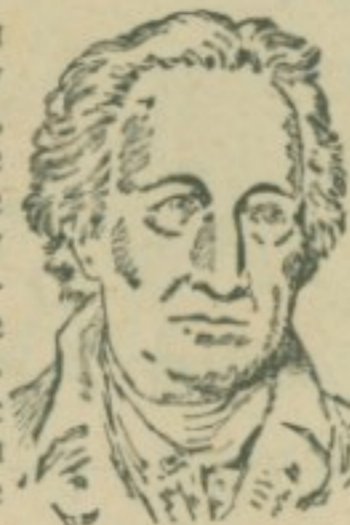
стуб у цеву држи на тај начин што га је Торичели, као неки мајничар, привезао за цев танким невидљивим концем. „Природа је стран сваки празан простор“, изјавили су они.

Експерименти енглеског научника Роберте Бојла дочекани су са истом неверицом. Требало је да протекне још доста времена пре него што су учени људи у свету прихватили њихова тврђења да ваздух има одређену тежину.

»ВИШЕ СВЕЛОСТИ«

Тврди се да су последње Гетеове речи биле: „Више светлости...“ Вероватно је да је Гете на дан своје смрти рекао неком од присутних да отвори прозоре да би ушло више ваздуха и светлости, али то нису биле његове последње речи. А и да су биле, оне нису имале никакав преносан смисао, каква им се данас приписује, већ чист практичан. Међутим, од његових укућана и пријатеља потиче неколико других верзија, од којих је најверодостојнија она коју је дала његова снаха Отлија. Она тврди да ју је њен свекр позвао и рекао јој: „Приђи, Отлија, и дај ми своју руку!“ — и одмах потом издахнуо.

Што су измишљене речи ипак биле јаче од оних које су стварно изговорене, објашњење лежи у самој човековој природи. Од великих људи, који су за живота својим делима били узор другима, очекује се и у последњем тренутку нешто велико и значајно. А људи су пре могли да се помире с тим да верују у нешто измишљено, него да уста њиховог генија изговоре обичне, свакидашње речи.

КО ЈЕ ПРВИ ОПИСАО ГОРИЛУ

Име гориле узето је из путописа финијанског морепловца Ханона, који је око 600 године пре наше ере опловио око Африке и писао о чудним стварима које је видео на њеним обалама. Он је, поред осталог, описао и пигмеје, за које ни модерно доба дуго није веровало да постоје, затим разне животиње и афричке народе, а поред осталог и неке људе и жене обраде у дугу црну длаку. Та створења назвао је гориланама.

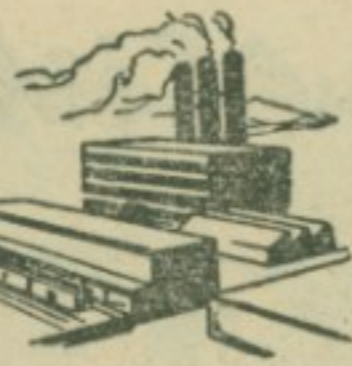
Касније, када је утврђено да заиста постоје ови мајмуни, закључено је да су то вероватно она створења која је видео Ханон и зато су ти мајмуни названи гориланама.

Међутим, европски научници дуго нису хтели да верују да гориле постоје. Енглески морепловац Бател, који је био осамнаест година

зарабљен у Африци, описао је горилу 1725 године, али су тада сви сматрали да Бател лаже. Ни половином прошлог века кад је амерички морепловац ди Шаји описао пигмеје и горилу, научници нису хтели да верују. Тек 1847 године у Француску је донео лобан гориле др Саваж. Године 1853 др Франке донео је целог једног горилу у алкохолу. И тек тада научни кругови признали су да постоји гориле.

Колико врста гориле има, не може се тачно рећи. Поред великог гориле, за кога се прво сазнало, пронађена је у Источном Белгиском Конгу једна друга врста гориле која живи на великим висинама и која је заштићена од зиме дугачким дебелним длакама. Постоји још и једна трећа врста гориле, али она још није довољно испитана.

Валас Хјум Керотерс ПРОНАЛАЗАЧ НАЈЛОНА

Веома значајна тековина науке нашег столећа су пластичне масе, које су нашле широку примену у индустрији и у свакидашњем животу. Од њих је најпознатији најлон. Жене широм света носе чарапе од најлона, од њега се праве и други делови женске и мушке одеће, поред низа разних артикала.

Најлон сви познају, али мало ко шта зна о човеку који га је изумео. Он је остао готово потпуно непознат људима, којима је његов производ донео толико користи; њему самом он је донео трагичан крај.

Примамљива понуда

Почело је то 1927 године. У једној малој канцеларији Харвардског универзитета, претставник великог

Дипоновог хемиског концерна разговарао је са талентованим младим хемичаром Валасом Хјумом Керотерсом. Разговор је био кратак. Дипонов човек предложио је Керотерсу да напусти своје место асистента на универзитету и пређе на рад у хемиски концерн. Што се услова тиче, плата ће му бити десет пута већа него на универзитету, а, усто, стајаће му на располагању сопствена лабораторија и неограничена материјална средства.

Проналазак најлона

Била је то примамљива понуда, коју млади научник није могао одбити. Не због десет пута веће плате, већ због изванредних могућности за научни рад које му је концерн обећавао.

Пролазиле су године. Керотерс је вредно радио у својој богато опремљеној лабораторији. Хемиски концерн није узудо бацио новац, јер је већ прве године почео да

искоришћава Керотерсове проналаске. Сваки долар издат на његову лабораторију доносио је десет, па и сто долара, богатим акционарима.

Сваке године је Керотерс био први на листи 2.000 научника-хемичара по броју изума које је концерн патентирао, али му је требало пуних осам година да дође до великог открића: проналаска синтетичког влакна које је могао да поднесе температуру и до 280 Целзијусових степени. Влакно је добило лабораториски назив "Полиамид 66".

Био је то, данас свима познати, најлон.

Вео тајанствености

Предузеће се није много журило да објави проналазак отпорног влакна. "Полиамид 66" био је обавијен велом тајанствености. За то време, Керотерс је и даље усавршавао своје влакно, док су послодавци ужурбано подизали постројења за његову фабричку производњу.

Прошле су две, прошле су и три године — а концерн никако да патентира ново синтетичко влакно. Керотерс је добио велику награду, али није био задовољан. Зашто се најзад не обелодани његов проналазак, који треба да буде од користи милионима људи? Научник је постајао све нестрпљивији. Ни-

је му било јасно зашто нове фабрике не почињу да раде, зашто из њих још није изишао ниједан метар нове тканине.

Трагедија научника

Не могући више да чека, затражио је објашњење од управе концерна. Добио га је, али је оно било поражавајуће. Признали су му да је његов проналазак епохалан, али да се ипак за догледно време неће моћи да искоришћава, јер би то нанело смртни ударац тексти-

производ и сакрила га од људи да не би нашкодила другој групи фабриканата.

Научник је био немоћан да ма шта учини.

Најзад је, јануара 1940 године, покушао дим из димњака нових фабрика. Дипонов концерн се спо-

разумео са власницима текстилне индустрије и производња тканина од најлона је почела. Том приликом приређена је импозантна свечаност, где су пред одабраном публиком држани ватрени говори. Онако узгред поменуто је и име проналазача.

Ко зна да ли се тада неко од присутних сетно да је годину дана пре тога у дневним листовима прочитао вест о самоубиству научника Валаса Хјума Керотерса...

Знајте све о СЛОНУ?

Слон је највећа и најдуговечија сувоzemна животиња. То је истина. Али, у целом свету о слону владају и многобројне заблуде. Да почнемо од сурле.

Слон не пије воду, као што многи мисле, сурлом већ устима. Он сурлом усиса из реке велику количину воде коју после, као шпрком, убације у уста. Сурла слону служи и као "туш". Ако га нико

ни из њујоршког зоолошког врта који није трпео једног чувара. Чувар је променио службу и тек после једанаест година вратио се опет у врт. Кад га је слон угледао, сместа га је познао и бесно је покушавао да обори оградом и да се дочепа свог непријатеља. За време припитомљавања слонов дресери и чувари су често веома сурови и слон дуго памти њихов рђав поступак.

Заједничко гробље

Према легендама, сви стари и потпуно исцрпљени слонови одлазе на једно одређено место кад им се приближи смрт. Таквих места, уствари, има само у филмовима и фантастичним причама о цунгли, а слоновска гробља која треба само пронаћи да се преко ноћи постане богат и овај слоновачом, само су сан пустилова. Уствари, слон као и свака друга дивља животиња кад осети смрт одвоји се од свога стада и одлази у густо шипрање да тамо сачека крај. Други становници цунгле брзо га поједу, а тропско биље које нагло расте ускоро прекрије његове остатке. Због тога ловци ретко долазе у цунгле на угинулог слона. На основу тога и створена је легенда о гробљу слонов.

Има ли белих слонов?

Нема и никада није ни било белих слонов. Белим се називају слоновима који имају мало светлију боју од осталих. Та боја је уствари светлосива или жућкаста, понекад проширена ружичастом. Некада су "бели слонов" били на великој цени. Држан таквих слоновина могли су да дозволе себи само индиски великаши, јер се ти слоновини нису употребљавали за рад, већ као нека врста украса у великим вртovima.

Колико су велике БАКТЕРИЈЕ

Штоф, платно или нека друга материја за одевање мери се обично метром, а маст, шећер или неке друге намирнице мере се килограмом. Међутим, у науци постоје нарочите јединице за меру. Једна од њих је и микрон или микромилиметар. Микрон је, уствари, хиљадити (1/1000) део милиметра. Он се употребљава за мерење ма које врсте предмета који се голим оком не могу видети, него само помоћу микроскопа.

Микроскоп се, поред осталог, употребљава и за откривање и проучавање бактерија, ситних живих бића која се голим оком не могу да виде. Највеће бактерије дуге су само 150—200 микрона. Дужина бактерија у нашим цревима износи свега око 2—10 микрона. Готово два милиона бактерија средње величине могу да се нађу у једној капи воде. Постоје докази да има микрооргани-

НАЈСТАРИЈА ДРВЕТА НА СВЕТУ

Један амерички копач злата гоно је 1852 године једног медведа све до високих шума Неваде. На висини од 2000 метара, он је наишао на огромну шуму са правим мамутским стаблима. Тај копач злата није тада ни slutно да је пронашао најстарија стабла на свету.

Ова шума постала је касније национална имовина Сједињених Америчких Држава и стављена под заштиту државе, док су циновске смрке добиле име једног Индијанца — "Секвоја". Њихова старост цени се на 4000 година, а високе су и до 140 метара. Једна од најстаријих међу њима добила је име "Генерал Шерман", мада је висока "само" 100 метара. "Генерал Шерман" има у пречнику 12, а обим му износи 35 метара. Друг који је изграђен у овој шуми пролази кроз отвор на једном циновском стаблу. Отвор је тако велики да кроз њега може да прође омнибус. У стаблу једног другог дрвета уређена је ковачка радионица, која је касније претворена у просторију за становање. На пању једног обореног мамутског стабла могу истовремено да играју шееснаест парова и још остаје места за оркестар и за гледаоце. Судећи по годишњим прстеновима, многа

од ових стабала су достигла век од 4000 година.

Калифорнија није једина земља која има шумске гиганте и ветеране. Њих има и у другим земљама. Тако, на пример, на Етни постоји један кестен који је стар 2000 година, а у Мексику кипарис под којим је некад војска освајача Кортеза разапела шаторе. Старост овог дрвета цени се на најмање 3000 година. У Западној Африци постоји једно дрво чија круна ствара хлад 200 метара у пречнику, а у његовом шупљем стаблу одржавају се одвајкада сабори.

У Средњој Европи за најстарија дрвета сматрају се хрст и ли-

са. Неки од средњоевропских хрстова могу да доживе и 1000 година. У Теубуршкој Шуми постоје тисе које су "виделе" битку Арминија против Римљана.

Сваки континент има, дакле, своје ветеране, неме сведоке давних историјских збивања.

ЛЕПТИРИ Који најчешће буре

Ко би помислио да нежни латекс лептири могу да претстављају опасност за бродове! Али, посаде неколико америчких танкера недавно су се увериле у то.

Велики амерички танкер "Стјуарт" био је усидрен на ушћу реке Сан Хуан, где је имао да прими товар сировог уља. Врућина је била неиздржљива и људи који су радили на утовару скинули су кошуље. Пала је ноћ, а утовар још није био завршен. Тада су на броду упаљене сијалице, а јаки рефлектори осветљавали су радилиште. Посаде се настављао.

Није прошло много, а на осветљени брод су навалили незвани гостии. Из оближње прашуме долетали су велики ројеви инсеката, међу којима и неки огромни жутосмеђи лептири. Они су журишали на електричне сијалице и на људе који су под њима радили. Морнари су одахнули кад је утовар најзад завршен и брод испловио из пристаништа. Међутим, лептири су остали на броду, па се чак њихов број стално повећавао. Са копна су долетали све нови и нови ројеви. Целе ноћи људи су се бранили од њих и тек ујутру свеж морски ветар растерао је насртљивце.

Али, морнари нису имали времена да се радују. Већ око подне истог дана осетили су свраб по целом телу. Чешали су се, али од тога им је било још горе. Капетан је тада наредко да брод пристане

у најближу луку, Арубу, на једном острву поред западне индиске обале. На брод је хитно позван лекар, који је прегледао оболеле морнаре и дао им неки лек, али то ништа није помогло. Чешући се и грдећи, морнари су наставили пловидбу све до Бостона. Још раније обавештен радиотелеграмом, у луци је чекао специјалиста за кожне болести, али ни он није могао да нађе узрок овог чудног свраба.

У међувремену, почели су да стижу радиотелеграфски извештаји и са других танкера о правим биткама са лептирима и о болести коже која је захватила морнаре. Постало је јасно да су лептири изазвали ову болест. После неколико дана свраб је престао сам по себи и морнари су одахнули.

Објашњење ове болести убрзо су дали зоолози који су испитивали тропску фауну. Они су често наилазили на велике жутосмеђе лептире и дали њихов опис. Њихова тела прекривена су финим длачицама које лако продиру у кожу човека или животиње на које лептир падне и изазивају запаљење коже праћено јаким сврабом. Око реке Сан Хуан ови лептири су одавно познати. Кад се они појаве, у насељима завлада право опсадно стање. Власти одмах наређују потпуно замрачење и електричне центра ле престају да раде. Нигде се не види ни најмањи трачак светлости све док опасност од лептира не прође.

не узнемирава, он је у стању сатима да се "брчка" у реци или језеру и да се са уживањем "тушира" сурлом по леђима. Припитомљени слон често се њоме служи за одбрану: он је напуни водом коју снагом ватрогасног шипра избаца. Је право у лице особи која га узнемирава. Супротно општем мишљењу слон-беба сиса устима а не сурлом. Сурла је слону "девојка за све". Он њоме може да котрља огромна стабла, али исто тако да са земље подигне велики лешник. Код младунчади сурла је према осталом телу много мања него код одраслих слонов. Људи који су имали прилике да у природи посматрају породицу слоновина тврде да мало слону сурла смета, да не зна како да је употреби и да га родитељи дуго уче да се њом служи. И што је најинтересантније, они се при тој обуци често служе сурлом као "васпитним средством". Изгледа да је до сада само један зоолог имао довољно стрпљења да изброји све мишиће који сачињавају сурлу. Он тврди да их има више од 40.000. Био би огроман посао да се ово његово тврђење проконтролише, па му остали научници верују на реч.

Кљове код слона су, уствари, пар јако израшлала зуба, најдужих зуба у животињском царству. Поред њих слон има још само четри зуба. Оне служи слону за борбу и за копање корења којим се храни. Кажу да једна врста афричког слона носи понекад своје младе у луку ових огромних зуба.

Заборавају ли слонов?

Слон заиста има добро памћење. Чувени професор зоологије Дитмар често је причао о једном сло-

Бекство од колере

Ратови, пожари и болести — то је историја Сарајева из турских времена.

Пожари су избијали и у мирно доба. Букне ватра на једном месту и град, пун старих дрвених кућа, брзо се нађе у пламену. А рата без пожара није ни било. Колико је познато, само у времену између 1480 и 1851 године град на Миљацки горео је двадесет пута.

Најстрашнији пожар доживео је Сарајево 1697 године, за време рата између Аустрије и Турске. У јесен те године, аустријски војсковођа принц Евгеније Савојски, командујући генерал главне армије Његова Величанства, дође са

својом војском до Високог и олате поручи Сарајлијама да га пуште да мирно уђе у њихов град. Ако буде отпора, он ће огњем и мачем уништити варош. Тешка артиљерија спремна је и само чека наређење.

Војник Евгенија Савојског који је однео Сарајлијама ту поруку вратио се у Високо са пет рана на себи. Тада је Савојски издао својој војсци наређење: "Напред! Руши и пали!" И Сарајево је букнуло. Праштале су у ватри куће, цамије, цркве, капицини, од једног до другог краја града. Сарајево је у пепео и гараж претворено.

Болести су навлазиле и без ратова. Где је куга него у Сарајеву, каже се и данас за некога ко не избија из кафана, клуба, или има неку другу навиком које не може да се ослободи. Поред куге, болести која напада плућне органе, по Сарајеву је косила и колера, тешка црвена болест.

У септембру 1866 године колера је унела панику у Сарајево. Чим се обољење јавило, образовај се нарочити одбор за борбу против ове болести. Грађанима је било забрањено да једу воће, и велике количине шљива и јабука бачене су у Миљацку. Спаљивана су одећа болесника, затваране куће у којима је неко оболео од колере, капицине кречене и стално пране.

Али, те мере нису могле да ставу на пут колери. Болест се ширила, умирало је грађанство, умирала војска, власт је крила од народа праве размере болести, али то се није могло сакрити. Људи су гледали како војне власти ноћу, кришом, односе у болницу ободеле војнике, а пред цамије су сваког дана доношени мртваци.

Видећи да санитарске мере не по мажу, свет се почео обраћати за помоћ — богу. Кроз сарајевску чаршију ишле су дуге поворке и хришћана и муслимана, читане су

молитве, крстило се и клањало, али све — узалуд. Молитве не само да нису спречиле колеру, него баш тих дана, када су хришћански свештеници светили масла, а муџезини из свег гласа дозивали алаха да спасе Сарајево, болест је узела највећег маха.

Зато је народ опет упрво погледе у — санитарски одбор и његове мере за борбу против колере. Пало је наређење да се по вароши пали смреково дрво, јер се веровало да ће дим од запаљене смрековине отерати болест из Сарајева. Тих дана Сарајево је опет личило на град који гори, али овог пута — по вољи самог грађанства. На све стране паљена је смрека, град се димио и мирисао на паљевину. Многи су тражили спас у ракији, пили и опијали се као никад раније. По улицама су тетурали пијани

људи, велике количине раскије потрошене су са уверењем да ће се тиме уништити клице колере. Па опет ништа — колера је и даље харала. Гомила мртваца, који су довођени из града, расла је пред цамијама, расла пред црквама. Онда власт нареди да се мртви одмах носе на гробље и сахрањују.

Најзад, грађани почеше да бегу из Сарајева. Једни су грабили у Требевић, други на Пале, трећи — куд било, само да утекну од колере. Многи су носили и своје ствари, а неки су без ичега журили преко брда, гологлави и запрешени, као да неко с ножем у стоју жури за њима.

Крајем године болест је ишчезла, али било је доста избеглих Сарајлија који месецима нису смели да се врате својим кућама.

АНТОЛОГИЈА ЧИСТА

ДРВО — СУНЦОБРАН

У околини града Вера Круз, у Мексику, расте дрво које има ниско стабло и веома густо грање и лишће. Мексиканци га на-

зивају дрво-сунцобран. Дрво је тако ниско да на њему мексиканске жене често суше рубље.

ГРАД ЛЕВАКА

Мали приморски град Корантало, на острву Јави, има око 5.000 становника, од којих су преко 4.500 левака. И мушкарци и жене све послове обављају левом руком, а десном се само помажу.

ПЕНЗИОНИСАН ЗБОГ ВЕЛИКИХ НОГУ

Мајор америчке војске Харолд Џонсон био је пензионисан "у интересу државе" због тога што у војним магацинима за њега није било места. Џонсон је носио обућу број 52!

ПОРЕЗ НА ЂОНОВЕ

У Цуракару, у Западној Индији, заведен је "порез на ђонове". Преко реке која протиче кроз град саграђен је мост. Они који босоноги прелазе преко овог моста не плаћају мостарину, док људи који имају обућу за сваки прелазак плаћају таксу која износи око пет наших динара.

ВЛАДАР КОЈИ НИЈЕ ЗНАО ЈЕЗИК СВОГ НАРОДА

Ричард Лавово Срце, један од најпознатијих средњовековних владара Енглеске, уопште није знао енглески језик. Он се родио у Енглеској, али је васпитан у Француској и у својој земљи живео је свега двадесет и шест недеља. Већи део своје владавине провео је у крсташком рату.

ЉУДИ ОД СНЕГА — НАСЛЕДНИЦИ ВЕЛИКОГ ИМАЊА

Године 1876 умрла је у Паризу богата и настрана грофица де ла Брез. Она је својим тестаментом одредила 125.000 франка за куповину одећа људима од снега. Њени наследници покушали су

да обеснаже ову опоручу, али у томе нису успели. Тако су три зиме људи од снега широм Француске добијали одећа "да би изгледали лепше и да им не би било хладно".

ФИЛОЗОФ — АТЛЕТА

Право име познатог грчког филозофа Платона било је Аристоклес. Још док је био млад, његов учитељ гимнастике назвао га је, због његовог дивовског раста,

Платон, што на грчком значи "широких плећа". Тако је један велики мислилац добио име не по својим интелектуалним, већ по физичким особинама.

ЈЕДРЕЊАК КОЈИ СЕ САМ ДИГАО СА ДНА МОРА

Британска једрилица "Сперухок" потонула је 1626 године у близини Рта Добре Наде, а 1860 године, за време једне јаке буре, поново се појавила на површини океана.

КУПУС ЗА — КИШОБРАНЕ

У америчкој држави Њу Џерси расте купус висок пет метара. Ова врста купуса не употребљава се за јело, већ се од његових стабљика праве штапови и дршке за кишобране.

СКУП САВЕТ

Холанђанин Херман Боерхаве, најславнији лекар свога времена, оставио је својим наследницима запечаћену књигу на чијим је корицама писало: "Једине и најдубље тајне лекарске вештине". На-

следници су књигу продали за 10 хиљада дуката. Међутим, у књизи су све стране биле неписане, и само је на једној стајало: "Утоплавај ноге, не загревај главу, па ти никада неће бити потребан лекар".

СЕЛО НА СПЛАВУ

Село Флотинг Вилед, у Канади, које има школу и 11 кућа подигнуто је на једном великом сплаву. Становници овог села су чиновници који врше надзор каминалске обале. Како ови обиласци трају понекад месецима, они су на сплаву подигли насеље и тако обављају своју дужност не напуштајући домове.

ОСУЂЕН ПОСЛЕ СМРТИ

Томас Бекет, надбискуп од Кентербергија, био је осуђен због веленздаје, и то 368 година после смрти. Његово тело извађено је из гроба и спаљено.

СУДАР ЛАЂЕ И ЖЕЛЕЗНИЦЕ

За време велике поплаве 1913 године у Кемберленд Ситију, у Америци, ниво воде у једном каналу толико се попео да је неки бродич који је пловно каналом наишао на поплављену пругу баш у тренутку кад је долазило воз. Тако се догодило "чудо" да се воз и брод сударе.

ДАЛЕКА КОПНА И МОРА

ЛАПОНИЈА И ЊЕНИ СТАНОВНИЦИ

Још има земаља на свету о којима се мало зна, чија насеља и путеви нису обележени на географским картама. Њих слабо посећују страни путници и радознали туристи, а ретке су оне чија брда и равнице пресецају железничке пруге.

Једна од таквих земаља је и Лапонија.

Она заузима простор од 400.000 квадратних километара на крајњем северу Скандинавског Полуострва. Обухватајући северне пределе Норвешке, Шведске и Финске, Лапонија се протеже све до полуострва Коле. У њој има високих планина и пространих низија, са много језера. На северу су тундре, а на југу шуме. А све је то покривено вечитим снегом и ледом.

Најмногобројније лапонско племе су Самери, док Фини и Скоти, који насељавају крајње северне пределе Лапоније, нема много.

Лапонска зима

Оштра и дуга зима је одлика лапонске климе и она је ударила свој печат на живот и обичаје становништва. Зима је главна брига сваког Лапонца и све што он ради усмерено је на то да одоли хладноћи и да спреми довољно хране за седам дугих зимских месеци. Зимски снег достиже висину и до три метра, а температура падне и на 30 степени испод нуле. У току два зимска месеца влада потпуна и непрекидна ноћ. Али, од свега је најгори ледени ветар, вечити становник ових крајева, који чини још оштријом сурову лапонску зиму.

Да би се заштитили од хладноће, Лапонци носе топла одећа, која не скидају ни у кући, па чак ни кад спавају. Капа је постављена на крзно или набијена сувом травом, горњи део одеће, "анорак", начињен је од дебелог црног сукна, а ноге су увијене у наборане кожне чакшире. Ципеле су од коже или крзна, испуњене сувом травом.

Куће у Лапонији су слаба заштита од хладноће. Оне су или укопане у снег, земунице, или су саграђене од ледених блокова, а изнутра постављене крзнима северног јелена. У њима би се тешко могло опстати да на огњишту стално не гори ватра. Око огњишта набацане су брезове гране, а преко њих прострете коже од ирваса, на којима седе укућани и греју се. Ватра се не гаси ни ноћу. Док под ирвасовим кожама хрчу послала чељад, једна од жена стално поттиче ватру и брине се да се не угаси.

Гдекоји имућнији Лапонац подигне и дрвену кућицу са каменом од камених плоча, који добро држи топлоту. У њему се налази

и фуруна за печење хлеба. Због ових практичних камина сад се у Лапонији све више граде "модерне" дрвене куће. На њима су двоструки прозори, у које домаћини обично стави неколико бокора лишјаја да се окна не би замагљивала.

Жељно очекивана светлост

Наступање лета и долазак сунца и светлости после хладне и мрачне зиме Лапонац и данас дочекује са извесним неспокојством.

Сувше је била дуга зима и мрак и људи су готово изгубили наду да ће поново осетити топлоту сунца и уживати у веселом титрању његових зракова на глатким леденим плочама. Та бојазан "да се светлост можда неће више вратити" провејава кроз многе лапонске народне приче.

Лето је за Лапонце годишње до ба кад се највише ради. Људи, жене и деца, сви који су способни за рад, имају само један циљ: спремити се за нову зиму, која ће брзо доћи. Ирвасово месо сушено на диму, нивови сушене и бурад усоњене рибе, суве печурке, цакови пуну брашна, зоб, пирнач и со — све се то чува на сигурном месту, подаље од куће. Нешто од тих намирница Лапонац сам произведе, а добар део купује од путујућих трговаца, дајући за њих крзна и друге своје производе. Не заборавља се ни храна за псе. Гомиле сушених рибљих глава чувају се у остави заједно с храном за људе.

Издавајње ирваса — народна свечаност

Сточарство је главно занимање становништва, а северни јелен — ирвас је главна домаћа животиња у овим крајевима вечитог леда. Није лако чувати велико стадо ирваса растурено по шуми. Оно је

стално у покрету, у потрази за бољом пашом.

Двапут годишње долази до велике сеобе ирваса из лапонских равница, преко високих планина, према атлантској обали. Није онда никакво чудо ако се за време тих путовања измешају ирваси из разних стада. Да би одвојио туђе животиње од својих, сваки Лапонац одређеног дана у години врши такозвано издавајње. Издавајње ирваса није нимало тешко, јер Лапонац сваку животињу прилично хватања обележи својим знаком — зарезом на уху или везивањем обојеног конц око ноге — тако да је касније лако познати. На дан издавајња обично се одржава и вапшар, на који долазе сопственици залуталих ирваса, као и мно-

гобројни трговци крзном. Издавајње ирваса у Лапонији је права народна свечаност.

Подела рада у породици

Поред бриге о свом стаду, Лапонац се бави углавном грађењем нових и оправком старих саоница. Лето је искупило кратко да би се уредиле многобројне саонице, без којих се не може замислити живот једне лапонске породице. То је главно превозно средство у овој земљи. Зимом се могу видети дуге колоне саоница које вуку ирваси како вијугају по залеђаним шумским стазама. Прате их Лапонци на скијама, у крзеном оделу и са крзеном капом на глави.

Жене се углавном баве риболовом: увече и изјутра укрцавају се заједно са децом у чамце и бацају и извлаче удице и мреже. Жене, сем тога, шију зимску одећу од крзна које су саме приредиле штављењем у штавилу од брезове коре. Старије жене брину се о прибору за пецање и баве се ткањем покривача и такзованих "паола" — шарених увијача за ноге. Ни деца не седе беспоселна. Она обично скупљају брезову кору, од које се добија танин за штављење кожа и израђују разни предмети.

ЧИЈИ ЈЕ ОВО ЖИВОТОПИС?

Родно се у Велесу, у радничкој породици, и био је песник. Родитељи су му били сиромашни, па је завршио само основну школу и учио два разреда гимназије у свом родном граду. Из гимназије прешао је у очеву грчарску радионицу где је изучио занат.

Жељан знања, он у слободном времену чита све што му дође до руке. Ипак, највише се интересовао за лепу књижевност, нарочито за поезију, а затим за друштвене науке.

Много је саосећао са људима своје домовине и тиштала га је мисао што Македонија није слободна. И у њему се зарана зачела жеља да ради на њеном ослобођењу. Рођен 1909 године, он после Првог светског рата још као дечак приступа радничком покрету Југославије у коме активно учествује.

Као занатлија и самоук пише песме и прву од њих штампа кад му је било 27 година, у часопису „Књижевност“. Стихови у песми „Једном раднику“ претстављају значајан датум у развоју нове македонске књижевности, јер су то први стихови штампани на македонском језику у бившој Југославији.

Због активног рада у Комунистичкој партији Југославије, која је тада била забрањена, осуђен је на казну робије која је издржао у казненом заводу у Сремској Митровици.

По изласку на слободу напустио је грчарство и радио је као коректор у разним листовима у Београду, Скопљу и Загребу, а тајно је уређивао лист „Искру“, орган Покрајинског комитета КПЈ за Македонију. Истовремено је сарађивао у напредним часописима, а 1939 године штампао је своју прву и једину збирку песама „Бели мугри“ (Беле зоре), коју је полиција, убрзо после изласка из шtamпе, забранила. То је прва књига стихова у бившој Југославији на македонском језику. Он је у њој певао о животу радника и сељака, и о борби и будућој слободи македонског народа.

Данас је најпопуларнији македонски песник.

После окупације улази у борбене редове, пише партизанске песме, започиње поему о македонском револуционару из Илинденског устанка Јану Санданском, али и поема и неке песме остају недовршене, јер је погинуо 13 јуна 1943 године.

Пре рата објавио је приповетку „Каменолом“, а за време окупације радио је на роману „Афион“.

Право му је име било Кочо Апостолов—Солев.

Ко је то?

Да ли знате?

ПРВА ШТАМПАРИЈА У БЕОГРАДУ

Прва штампарија у Београду основана је 1552 године. Њен оснивач био је Драгиша Дмитровић. На јеванђељу које је почео да штампати, он објашњава како је створио штампарију. „Не поштеде од свега благоданог имања, каже он, док не састави слова за штампарију“. Јеванђеље које је почео да штампати није завршио. Умро је и оставио слова у своме лому. Шта је било с том штампаријом, која је прорадила један век после Гутенбергове, а само три деценије после пада Београда у руке Турака, не зна се. Остао је само спомен да се Београд и у најтежим данима борио да културно не застане иза других градова у Европи. Јеванђеље које је почео да штампа Радниша Дмитровић завршио је Трoјан Гундулић у Дубровнику.

ГИГАНТСКИ ТЕЛЕСКОП КОЈИ ЋЕ МОТ ДА „ВИДИ“ ИЗУМРЛЕ И ТЕК РОЂЕНЕ ЗВЕЗДЕ

У Енглеској се гради огроман радио-телескоп који ће астрономима бити од неочењиве користи, јер ће моћи да забележи светлост или друге знаке постојања звезда које су пре више хиљада година угашене, или сувише младих да би смити вале светлост.

Тај телескоп имаће пречник од 80 метара и биће тежак око 1270 тона. Иако је тако гломазан, њиме ће се веома лако руковати.

ЕЛЕКТРИЧНИ АПАРАТ ЗА УНИШТАВАЊЕ ИНСЕКТА

Недавно је начињен мали електрични апарат за уништавање инсеката у затвореним просторијама. Апарат ради аутоматски и сам регулише количину нарочите хе-

микалије која се у облику веома ситних капљица распрскава по соби. Та хемикалија је без икаквог мириса, не ствара мрље, безбедна је за људе и животиње и не трује храну. За 24 часа апарат утрочи свега један грам ове хемикалије. Ако апарат ради преко ноћи, у затвореној просторији за то време угину сви инсекти, а исто тако и они који улете сутрадан, кад се прозори отворе.

ПЛАТЕНЕ БРАНЕ

У Норвешкој је примењена једна техничка новина за повремено задржавање водених маса у циљу стварања великих залиха воде. Огромно платнено црево, заштићено жичаном мрежом, постави се на одређеном месту преко речног корита и надува се. Материјал који река носи убрзо испуни све пукотине испод црева, тако да се створи јака брана.

ТРАКТОР-УТОВАРАЧ

Усавршавањем тракторателгача, настао је један нов тип трактора који служи за утовар. Овај трактор гура испред себе огромне виле које подижу и утоварају све врсте расстреситог материјала: сено, стајско ђубре, кромпир, репу итд. Препуност ових трактора је њихова изванредна покретљивост. Сем тога, они могу и сами да преносе терет до места утовара ако је оно далеко.

ЧАСОВНИК СА СТАКЛЕНОМ ОПРУГОМ

На последњем конгресу швајцарског друштва за хронометрију приказан је први прецизни часовник на свету са опругом од кварца. За разлику од досадашњих часовника са челичним фелдером, овај хронометар је потпуно неосетљив према магнетизму и потресицима и веома је тачан.

ОДРЕЂИВАЊЕ СТАРОСТИ ПРЕМА КОШТАНИМ СЛОЈЕВИМА ЗУБА

Зоолози су недавно открили нов начин утврђивања старости сисара, и то према пресеку зуба. Они су испитивали сталне очњаче туљана и утврдили да се по њима може одредити старост животиња. Испитивања зуба других сисара, морских паса и фока, показали су да је овај метод одређивања старости прилично тачан.

Током година, код сисара се у очњацима стварају концентрични кругови и према њиховом броју и изгледу може се одредити старост како живог сисара, тако и фосилних остатака некадашњих припадника животињског света.

НОВ ИЗУМ ЗА ПОКРЕТАЊЕ АВИОНСКИХ МОТОРА

Гасифајер, нови изум америчког истраживачког института Рајхелм, омогућава авионима и аутомобилима да крену за мање од тридесет секунди чак и на температури много нижој од нуле. Овај изум за сада имају само војни аеродроми, али ће ускоро отпочети производња и за шивилне потребе.

МЕХАНИЗОВАНО ЧИШЋЕЊЕ СТАЈА

У модерним стајама налазе се канали у које се слива измет животиња. Да би се из њих стајско ђубриво лакше скупљало и односило, израђен је нарочити раоник, чији облик одговара облику канала. Раоник се креће помоћу једног експлозивног мотора намештеног на малим гуменим точковима којима управља човек. Тако се за најкраће време ђубре прикупи на једну гомилу, одакле се кољима одвози на њиву или у нарочите сабирне јаме. На исти начин могу се очистити и корита из којих се хране домаће животиње.

Јестели већ чилига...

... Финска се још зове и „Земља хиљада језера“, јер има преко 60.000 већих и мањих језера.

... највећи гејзери на свету налазе се у западном делу Северне Америке.

... обично се каже: бео као лабуд, али има и потпуно црних лабудова.

... људе који живе на супротној географској ширини, а географском дужином су удаљени за 180 степени, зовемо антиподима. Они имају супротна дневна и годишња доба.

... зечје месо је исто толико хранљиво као и говеђе.

... житарице успевају у Перуу на висини од 4300 метара, док на северу Европе, у Норвешкој, не расту на висинама већим од 340 до 540 метара.

... у човејем телу има 100 до 160 милијарди капилара, чија укупна дужина износи 60 до 80 хиљада километара.

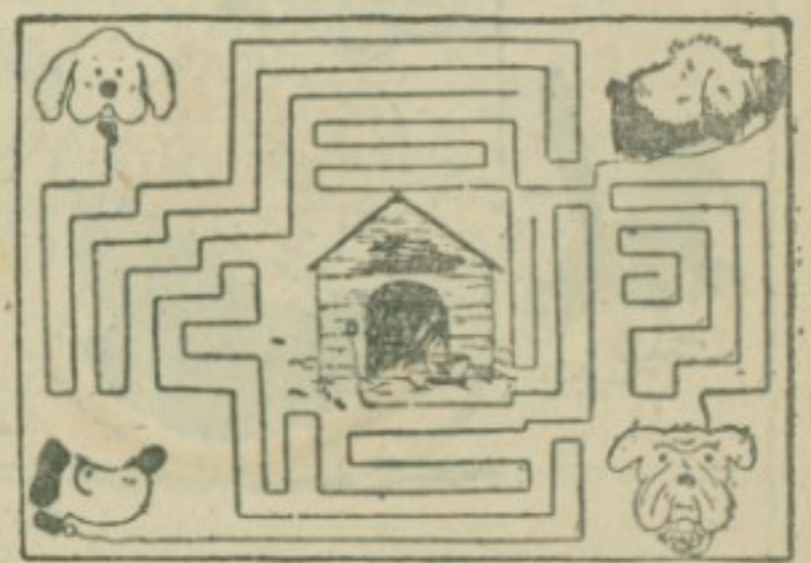
... вулкани на Сендвичким Острвима избацили су досад толико лаве да би се

њом могла покрити читаву Европу слојем дебелим преко 30 сантиметара.

... на свету живи више од 12.000 врста слатководних и морских риба.

ЛАВИРИНТ

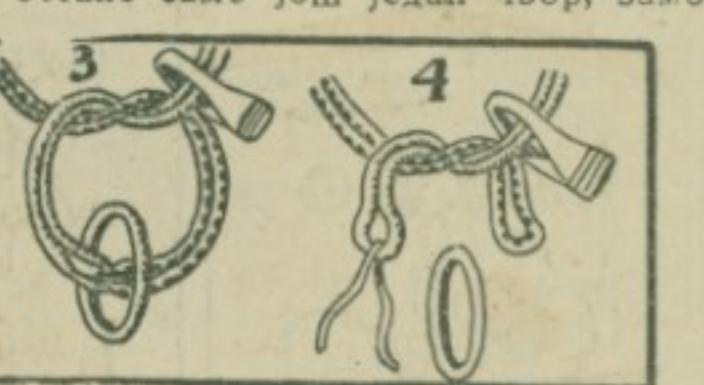
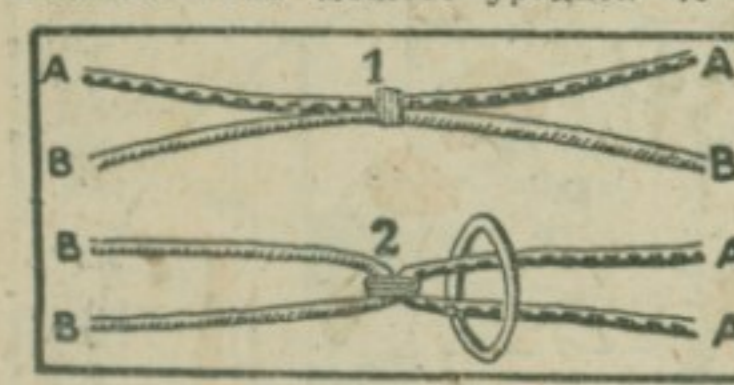
Зима је и куцама је хладно. Али, њих је четири, а једна кућица. Само један пас има кућицу и његов господар привезао га је за њу јединим конопчићем. Можете ли да пронађете који пас не треба да се боји зиме?

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

ЧУДОТВОРНИ КАНАП

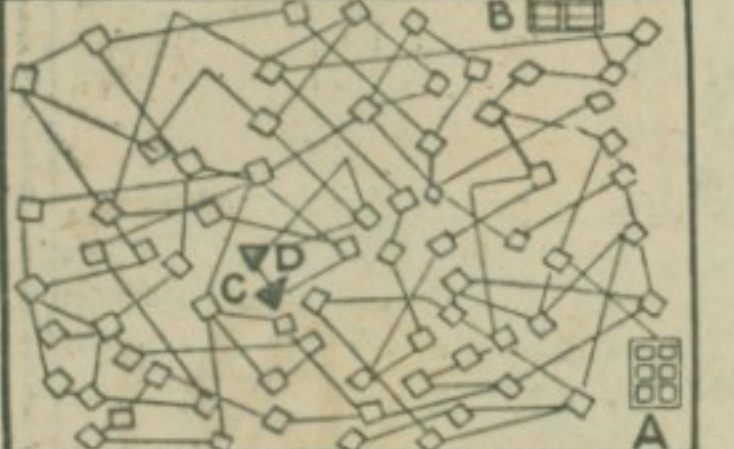
Узмите два слична канапа А и В. Вежите их у средини концем исте боје да би посматрач мислила да су раздвојени. Замолите присутне да вам даду различите предмете који имају неку алку (бурму, прстен, кључ итд.). Оба краја једног канапа провучите кроз прстен на десну страну. Сад оба лева и оба десна краја вежите једанпут, провучите канап кроз кључ на опет вежите. Тако можете урадити четири пута. Кад вежете последњи чвор, затражите марамицу или салвет и објавите да ћете ослободити везане ствари — прстен, кључ, бурму итд., а да при томе не пресе-

чете канап. Покријте све марамицом или салветом и замолите два друга да држе сваки по два краја канапа. Сад обратите пажњу. Сваки треба да држи по један крај канапа А и канапа В. То ће их још више збуњити и изненадити. Испод салвета расеците конач којим сте везали канапе А и В и извучите прву ствар. Сад одрешите чвор и ослободите сте и други предмет. Кад остане само још један чвор, замолите другове да повуку сваки оне крајева канапа које држи. Затим подигните салвет. Сви ће бити изненађени кад угледају два читава канапа и све предмете одвезане.

Пут до колача

Једна оса улетела је кроз врата (А) у послатичарицу. Зујећи, она лети цик-цак и тражи два колача (Ц и Д), који је више привлаче

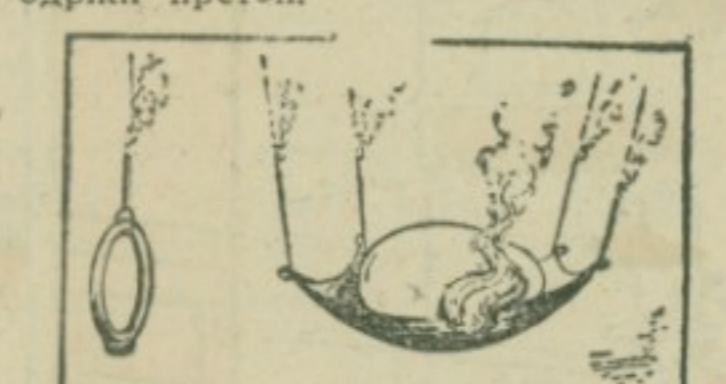
кушајте да пронађете пут којим је она летела, али тако да свакога пређе преко колача (Ц и Д), одакле ће да кренете даље до прозора (Б). Има, разуме се, неколико правила којих се морате држати: увек треба скакати од једног колача непосредно до другог, не водити рачуна о укрштаној цртици. Можете стати више пута на исти колач, али не смете два пута ићи истим путем.

ДВЕ ВЕШТИНЕ ПОМОЋУ СОЛИ

Да ли сте знали да со може, понекад, да замени конач? Ево две лаке и занимљиве вештине које ће вам то показати.

Замочите конач у воду у којој је растворено доста соли и осушите га. Поновите ово два до три пута. Завезите за конач један ла-

кши прстен и тада конач запали. Ваши другови биће изненађени кад виде да прстен и даље виси, држећи се за пепео конач. Мада ово личи на мађионичарску вештину, ствар је једноставна: конач је заиста изгорео, али је остао танак стуб соли који је довољно јак да одржи прстен.

Друга вештина је још занимљивија. На четири краја једног комада платна завежите конце и све то замочите неколико пута у слану воду. Кад се осуши, ставите на платно љуску од јајета, као што је то показано на слици. Запалите конач и платно и пустите да све изгори. Јаје ће се и даље држати, на највеће изненађење присутних.

Варо су постала имена?

... БРЕСКВА

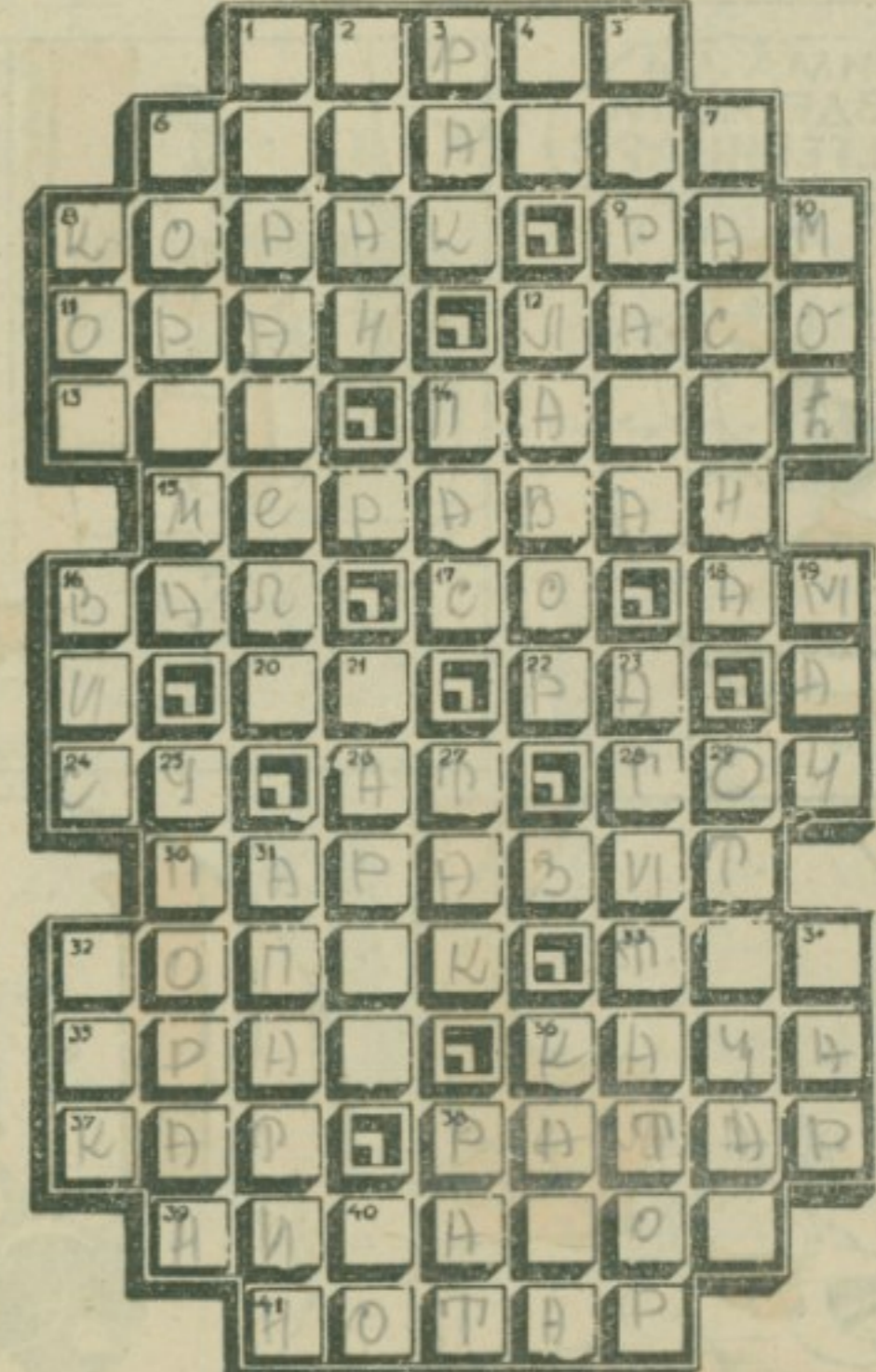
Име овог укусног воћа је нешто измењена латинска реч „персика“, што значи — персиска. Наиме, бресква је некада називана „персиска јабука“. Постојбина брескве је Кина, а у Персију је ово воће дошло преко Индије. Тада је бресква још била отровна и Индуси су у њен сок умаkali своје стреле. Тек су Персијанци оплеменили ову воћку.

... ЕЛЕКТРИЦИТЕТ

Електрицитет води порекло од грчке речи електрон (ћилибар), јер је први пут примењено да се електрицитет добива трљањем ћилибара.

УКРАШЕНИК

Водоравно: 1) град у Србији; 6) место у Македонији; 8) један покрет ноге; 9) оквир; 11) лука у Алжиру; 12) каубојско уже са замком; 13) вечерња играчка; 14) презиме нашег књижевника (Суреп); 15) крив; рапав; 16) талас; 17) зачин; 18) део коњске опреме; 20) иницијали руског композитора

предузеће у Београду; 33) врста оружја; 35) држава у Азији; 36) буре за воду; 37) спрат; 38) земљорадник; 39) уобичајени назив за амон-хлорид; 41) бележник, писар.

Усправно: 1) упоредник; 2) мушко име; 3) животиња која живи у води; 4) предлог; 5) врста теста; 6) река у Хрватској; 7) река у Србији; 8) удес, судбина; 10) снага, сила; 12) посуда за умивање; 14) кер; 16) острво на Јадрану; 19) права сабља; 21) епоха у историји уметности у XVII и XVIII веку; 23) човек који агитије; 25) истрајан; 27) билјарски штан; 29) име народног хероја Кершованија; 31) место у Војводини; 32) стравно мушко име; 34) двоје; 36) прилог за време; 38) оружани сукоб; 40) презиме енглеског књижевника.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) кип; 4) човек; 6) Ласа; 7) ар; 9) име; 10) ара; 11) ка; 12) Ирак; 13) шмет; 15) рен; 16) селам; 18) мана; 19) ес; 21) Ера; 22) ета; 23) да; 24) улар; 25) чувар; 27) Бон.

Усправно: 1) косе; 2) ива; 3) пе; 4) чамац; 5) карат; 6) лик; 8) рак; 10) арена; 12) имела; 14) Ирена; 16) сарач; 17) метар; 18) мел; 20) Сар; 22) елан; 24) уво; 26) Уб.

СТРУЧНА ПОМОЋ

